

AZƏRBAYCANDA KÜTLƏVİ İDMANIN İNKİŞAF MODELİ

F.C. Hüseynov

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası
farhad.huseynov@sport.edu.az

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 01 oktyabr 2021

Dərc olunub: 27 oktyabr 2021

© 2021 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya. Məqalə Azərbaycanda kütləvi idmanın inkişafı modelinin təhlilinə həsr edilmişdir. İdman sahəsinin bir-biri ilə əlaqəli iki komponenti kimi kütləvi və peşəkar idman nisbətinin əsas problemləri müəyyən edilmişdir. Kütləvi idman, peşəkar idman və ən yüksək nailiyyətlər olan idman növlərinin qarşılıqlı fəaliyyət prinsipləri və ümumiyyətlə idmanın inkişafının asılı olduğu amillər nəzərdən keçirilmişdir. Bu inkişafda kütləvi və peşəkar idman növlərinin rolu müəyyənləşdirilir, insanın idman fəaliyyəti sahəsinə "giriş" -in ilk mərhələsi kimi kütləvi idmanın əhəmiyyəti qeyd olunur. İdmanın inkişafındakı beynəlxalq təcrübə modellərinə əsaslanaraq ümumiləşdirilmişdir. Müasir Azərbaycanda kütləvi idmanın inkişafı üzrə uğurlu sisteməlik iş nümunəsi təqdim edilir. Əhalinin sağlamlığının yaxşılaşdırılmasına və eyni zamanda yüksək idman nəticələrinin əldə edilməsinə kömək edən amillər vurğulanır. Bu amillərə əsaslanaraq, ölkəmizdə idmanın inkişafı üçün təsirli bir model təklif olunur, burada kütləvi idman növləri ölkənin peşəkar klublarına və yığma komandalarına namizəd seçməyə imkan verən ehtiyat kimi təqdim edilir. Təklif olunan sistemin dəqiq bir sağlam həyat tərzini dəstəkləyən bir mexanizm olaraq idman potensialının reallaşmasına töhfə verdiyi qeyd edilir.

Açar sözlər: *kütləvi idmanın inkişafı, idman ehtiyatının formalaşdırılması, gənclər idmanının, yeniyetmə və tələbə idmanının inkişaf prinsipləri.*

Sosial bir qurum kimi idman cəmiyyətdə əhəmiyyətli bir rol oynayır, sosiallaşma, sosial hərəkətilik üçün alətlər təqdim edir və insanların həyat strategiyalarını formalaşdırır. İd-

manla məşğul olmaq insanda sağlam həyat tərzinin, iş qabiliyyətinin əsas prinsiplərini yaradır, insanlara çətinlikləri aşmağı və nəticə üçün çalışmağı öyrədir. İdman tədbirləri, komandalardan və ayrı-ayrı idmançıların qələbələri siyasi məqsədlər üçün istifadə olunur - bunlar dövlətin daxili və xarici imicinin formalaşması üçün bir vasitədir, ölkənin imkanlarını nümayiş etdirir. Bundan əlavə, bu gün idman gəlirli bir sahə və işdir. İdman fəaliyyətlərində əhalinin mədəniyyətinin əsas xüsusiyyətləri əks olunur (təkmübarizəçilik və ya komanda işi, nəyin bahasına olursa olsun qələbəyə nail olmaq və ya fiziki inkişaf) və idmanın özü də öz növbəsində cəmiyyətin mədəni sahəsinə təsir göstərə bilər (milli fikir, cəmiyyətdəki ədalətli rəqabət, hədəflərə çatmaq, çətinlikləri aşmaq prinsiplərinin inkişafına töhfə vermək). Eyni zamanda bir sıra idman qurğularında insanların kütləvi idmanla məşğul olması dövlətə müəyyən gəlir gətirir [9,11].

Azərbaycanda bir çox yerli, milli oyunlardan əlavə, idmanın 40-dan çox növü geniş yayılmışdır. Bunlardan yüngül atletika, güləş növləri, voleybol, futbol, şahmat, stolüstü tennis, idman balıqçılığı, gimnastika, üzgüçülük, basketbol, velosipedsürmə və idman ovçuluğu kütləvi hal alıb.

Texniki cəhətdən bir qədər çətin olan alpinizm, atıcılıq, güləşmə, boks və nisbətən «cavan» növlər – sualtı üzgüçülük, badminton, kamandan oxatma ilə məşğul olanların sayı ildən-ildən artır.

Lakin məsələ təkcə idmançıların sayında deyil. Ən mühüm cəhət odur ki, müasir həyatı bədən tərbiyəsi və idmansız təsəvvür etmək çətinidir. Köhnə şəhərlər yenidən qurularkən, təzə şəhərlər və şəhərli qəsəbələr salınarkən layihələrdə mütləq stadionlar, üzgüçülük hovuzları, su stansiyaları, idman turizmi bazaları, idman meydançaları tikilməsi də nəzərdə tutulur. İdman qurğuları tamaşaçıların sayına görə yalnız kino-teatrlardan geri qalır. Qəzetlərdə,

müasir informasiya mənbələrində, radio və televiziya verilişlərində idmana böyük yer ayrılır. Kino-teatrlarımızın, sağlamlıq zonalarımızın, sanatoriya və istirahət evlərinin, şəhər parklarının fəaliyyətində bədən tərbiyəsi mühüm yer tutur.

Bütün bunlar sevindirici haldır. Bizim üçün gənclərin idman hazırlığı və möhkəmlənməsi ilk növbədə ona görə zəruri və qiymətli ki, mənəvi və fiziki mətinlik yaradılmasına kömək edir.

Respublikamızda idman məşqlərinin elmi cəhətdən əsaslandırılmış nəzəriyyəsi işlənib hazırlanmışdır. Bu nəzəriyyə ən güclü Azərbaycan idmançılarına təkcə ölkə daxilində deyil, həm də dünya miqyasında yüksək nəticələr qazanmaq imkanı verir. Ağırliqqaldıranlarımızın, güləşçilərimizin, cüdoçularımızın, atıcılarımızın, boksçularımızın Olimpiya oyunlarında, Avropa və dünya birinciliklərində qazandıqları qələbələri xatırlamaq olar.

Yarış idmanın zirvəsidir. Qüvvə və sürət, dözümlülük və məharət, zirəklik və qələbə əzmi məhz gərgin mübarizədə gerçəkləşir. Məktəb illərində bədən tərbiyəsinə laqeyd yanaşanların fiziki inkişafındakı nöqsanları düzəltmək sonra çox çətin olur. Məktəbdən instituta idman dərəcəsi ilə gələn, seçdiyi idman növü üzrə daha da təkmilləşməyə can atan gənclərlə məşğul olmaq isə bizim üçün nə qədər xoşdur. Təcrübə göstərir ki, belə tələbələr nəinki bədən tərbiyəsi normativlərinin, həm də «zehni fənlərin» öhdəsindən asanlıqla gəlirlər.

Azərbaycanda uzunömürlülüüyün yüksək səviyyədə olması məhz bu respublikaya xas olan bir sıra xarakterik faktorlarla əlaqədardır. Bu faktorlara milli adət və ənənələrimiz, Azərbaycan xalqının psixoloji halı, təbii coğrafi şəraiti, qidalanmanın xarakteri və s. aiddir. Milli xüsusiyyətlər və milli adət-ənənələrin uzunömürlülükdə böyük psixoloji əhəmiyyəti vardır.

Müasir zamanda sağlamlığa mənfi təsir göstərən amillərdən biri də spirtli içki, narkotik və nikotindir. Bunların hər biri zərərli adətdir və sağlamlığın qəti düşmənidir. Məlumdur ki, spirtli içkilərin, narkotik və nikotinin təsirinə ürək, qan-damar, mədə-bağırsaq, əsəb sistemi ağır zədələnir. Belə insanların uşaqlarında da bu cür xəstəlik halları müşahidə olunur.

rında da bu cür xəstəlik halları müşahidə olunur.

Sağlamlığı möhkəmləndirmək üçün bədən tərbiyəsi və idman güclü vasitələrdən biridir. Bu, tərbiyənin ayrılmaz bir hissəsi olub, gənc nəsli yüksək məhsuldar əməyə hazırlamaq məqsədinə xidmət edir.

Fəal istirahət yaşlı adamların bir çox xəstəliyə qalib gəlmələrinə, gənclik ruhunu uzun müddət qoruyub saxlamalarına imkan verir. Açıq havada yüngül fiziki iş, gimnastika, idman oyunları belə adamların həyat qabiliyyətini qoca yaşlarındakı mühafizə edir. Şənbə və bazar günlərində minlərlə ailə heyətdə piyada, velosipedlərdə, qayıqlarda turist səfərlərinə çıxır. Son vaxtlarda ölkəmizdə qaçmaq və beləliklə də, öz səhhətini möhkəmləndirmək istəyənlərin sayı kəskin artıb. Onlar açıq havada fəal istirahətin əhəmiyyətini yaxşı başa düşürlər, müəyyən dərəcədə bədən tərbiyəsi ilə məşğul olurlar.

Ölkəmizdə tələbələr və şagirdlər, fəhlələr və qulluqçular asudə vaxtlarının xeyli hissəsini mədəni istirahətə və əyləncələrə sərf edirlər. Beşgünlük iş həftəsinə keçilməsi nəticəsində onların dincəlmək və idmanla məşğul olmaq imkanları daha da artıb.

Bədən tərbiyəsi və idman, bir sıra tədbirlərlə yanaşı olaraq ölkəmizdə xəstəliklərin azalmasına səbəb olur. Təbii amillərdən istifadə edib müntəzəm sürətdə keçirilən idman təlimi bədənin hərtərəfli inkişaf etməsinə, bədənə olan bütün orqanların dürüst və ahəngdar işləməsinə müsbət təsir edir. Nəticədə bədənə gedən bütün fizioloji proseslər təkmilləşir, insanın əhvali-ruhiyyəsi yaxşılaşır, cəsəreti artır. Bədən tərbiyəsi və idman insanın bədəninin möhkəmlənməsinə, ahəngdar inkişaf etməsinə, onun fiziki və mənəvi cəhətdən cavan qalmasına, məhsuldar işləməsinə kömək edir.

Körpə evlərində və uşaq bağçalarında balacaların düzgün fiziki inkişafına qayğı göstərilir. Məktəb illərində məcburi bədən tərbiyəsi dərslərində, səhərlər dərs başlanmazdan əvvəl gimnastika ilə və tənəffüslərdə bədən tərbiyəsi hərəkətləri ilə məşğul olmaqdan əlavə, ayrı-ayrı idman növləri üzrə qruplarda və bölmələrdə məşq keçmək imkanı mövcuddur

Yuxarı sinif şagirdlərinin çoxu idman cəmiyyətlərində məşq edir.

Mənzil-istismar sahələrinin, mədəniyyət və istirahət parklarının idman meydançalarında minlərlə uşaq idman oyunları, gimnastika və akrobatika ilə məşğul olur. Məktəb turizmi – piyada yürüşlər, tarixi, mənzərəli yerlərə qayıqlarda, baydarkerlarda, velisopedlərdə ekskursiyalar ildən-ilə geniş inkişaf edir. Uşaqların düşürgələrdə dincəlmələri də onları gümrəhləşdirir, bədən tərbiyəsi və idmanla daha çox məşğul olmalarına imkan verir.

Fiziki inkişafdan geri qalan və ya ciddi xəstəlik keçirmiş uşaqlar öz məktəblərində, yaxud rayon poliklinikası nəzdində yaradılmış müalicə bədən tərbiyəsi qruplarında məşğələ keçə bilirlər.

Gimnastika, idman və turizmin köməyi ilə orqanizmini mətinləşdirən, əzələlərini və iradəsini möhkəmləndirən adamlar həkimə nadir hallarda müraciət edirlər. Əsl bədən tərbiyəçisi yoluxucu xəstəliyə tutulduqda və ya soyuqladıqda xəstəliyi yüngül keçirir, insanlar məktəbə və ya işə daha tez qayıdırlar.

Azərbaycanda son illərdə Bakı-2015, 2016-cı ildə Bakı şəhərində yeni "**Formula 1® Grand-prix**", 2017-ci ildə keçirilən İslam Həmrəyliyi Oyunlarına xüsusi diqqət yetirilmişdir. Bakı-2015 I Avropa Oyunları yarışlarında 50 ölkənin 10 000 idmançısı 30 idman növündə mübarizə aparmışdır. 17 gün davam edən yarışlar 28 iyun tarixində Bakı Olimpiya Stadionunda yekunlaşıb. Yarışlarda qeyri-rəsmi medal cədvəlində ilk sıranı Rusiya Federasiyasının idmançıları tutmuşdur. Onlar I Avropa Oyunlarında 79 qızıl, 40 gümüş və 45 bürünc, ümumilikdə 164 medal qazanmışdılar. İkinci sıranı isə ev sahibi Azərbaycan idmançıları tutmuşdur. Yarışlara 289 idmançı ilə qatılan Azərbaycan 21 qızıl, 15 gümüş və 20 bürünc, ümumilikdə 56 medal qazanmışdır. Üçüncü sıra isə Böyük Britaniya idmançılarına nəsb olmuşdur. Onlar 18 qızıl, 10 gümüş və 19 bürünc medal qazandı və I Avropa Oyunlarını 47 medalla başa vurmuşdular [7].

Bundan sonra Azərbaycan 2016-cı ildə Bakı şəhərində yeni "**Formula 1® Grand-prix**" tədbirini keçirmək barədə müqaviləni imzalayaraq, bu böyük idman tədbirinə ev sahibliyini də üzərinə götürdü. 2023-cü ilə qədər

hər il "Formula 1" yarışlarının ölkəmizdə keçirilməsi nəzərdə tutulub [6].

"Bakı-2017" tarixə həm böyük idman bayramı, həm də dostluğun təntənəsi kimi yazılmışdır. Azərbaycan dünyaya nümayiş etdirdi ki, İslam ələmi birdir və bu birlik bizim güc mənbəyimizdir. Bakıya 54 ölkəni təmsil edən 3 mindən çox idmançı, 2000-dək komanda rəsmisi və texniki nümayəndə gəlmişdir. İndiyədək İslam Həmrəyliyi Oyunlarına bu qədər ölkənin və idmançının qatılması heç vaxt müşahidə olunmayıb. Azərbaycan, birliyin və idmanın təntənəsi olan IV İslam Həmrəyliyi Oyunlarında 162 medal (75 qızıl, 50 gümüş və 37 bürünc) qazanaraq birincisi olmuşdur [8].

Paytaxtımızda UEFA Avropa Liqasının final oyununun həyəcanı yaşanıb. Azərbaycan növbəti əhəmiyyətli beynəlxalq yarışa ev sahibliyi etməklə idman sahəsində önəmli ölkələrdən olduğunu təsdiq edə bilmişdir.

Bununla birlikdə, ölkəmizdə bədən tərbiyəsi və idman sahəsindəki müsbət tendensiyalara və dəyişikliklərə baxmayaraq, bir sıra əhəmiyyətli problemləri qeyd etməmək olmaz. Birincisi, əhalinin müxtəlif kateqoriyalarının sağlamlıq göstəriciləri, kütləvilik. İkincisi, metodiki, kadr və tibbi dəstəyin təşkili yaxşılaşdırılmalıdır. Nəhayət, üçüncüsü, Azərbaycanda sistemlik olaraq bədən tərbiyəsi və idmanla məşğul olan göstəricilər müqayisədə Qərblərdən daha aşağıdır (Avropada 40%, ABŞ-da 60%).

Bu gün əsas idman növlərində idman ehtiyatlarının hazırlanması əsas vəzifələrə - beynəlxalq yarışlarda qələbələrə nail olmaq üçün aktual problemə çevrilir. Bir tərəfdən, Bakı 2015-ci ildə qızıl daxil olmaqla medal sırasında ikinci, 2017-ci ildə isə birincisi olmuşdu. Azərbaycan bu hadisələr və nəticələr səbəbindən diqqəti özünə cəlb edərək və əsas beynəlxalq arenada rəqabət aparacaq yarışların təşkili və keçirilməsi, nəticələr səviyyəsini yüksəldərək, gələcək yarışlarda daimi yüksək nəticələrin göstərilməsi üçün rəqabətçi idmançıları hazırlamalıdır. Yüksək dərəcəli idmançıların çatışmamazlığı ölkənin hər bölgəsində və yerində akademiya və idman məktəblərinin, klubların fəaliyyətlərinin artırılmasına səbəb olmuşdur.

Müəllif həddindən artıq tənzimləmə, yüksək zədələnmə dərəcəsi, qanunsuz dərman istifadəsi, rəqabət qabiliyyətindən rəqabətə keçid və istənilən vaxt qələbə qazanma səbəbindən peşəkar idman növlərində bir böhran olduğunu qeyd edir.

Bu baxımdan yuxarıda göstərilənlərdən irəli gələn əsas problemi - kütləvi və peşəkar idman növlərinin idman sahəsinin bir-biri ilə əlaqəli iki komponenti kimi nisbətini qeyd etmək lazımdır. İdman fəaliyyətlərində əhalinin mədəniyyətinin əsas xüsusiyyətləri əks olunur və idmanın özü də öz növbəsində cəmiyyətin mədəni sahəsinə təsir göstərə bilər, ümumiyyətlə idmanın inkişafının asılı olduğu amilləri müəyyənləşdirmək və kütləvi və peşəkar idman növlərinin bu inkişafda hansı rol oynadığını müəyyən edilməlidir.

İlk növbədə “kütləvi idman”, “peşəkar idman” və “yüksək performanslı idman” arasındakı fərqi müəyyənləşdirmək lazımdır. Onlar bir-birlərindən əsasən hədəflər baxımından fərqlənirlər: kütləvi idman rəqabət fəaliyyəti ilə sağlamlığın inkişafına yönəldilir, peşəkar idmançılar maddi faydalar əldə etməyə və elit idman növləri - maksimum nümayiş etdirmək üçün ən yüksək səviyyəli idman yarışlarında iştirak edərək nəticələr əldə etməyə çalışırlar. Bununla birlikdə qeyd etmək lazımdır: idmanla məşğul olmağın son nəticəsi bir insanın cəmiyyətin iqtisadi və mənəvi inkişafına müsbət təsir göstərməsi, lazım olan sağlam həyat tərzini prinsiplərinə riayət etməsində görünür.

Nəticədə, kütləvi və peşəkar idman növləri ilə yanaşı ən yüksək nailiyyətlər olan idmanlar da nəticədə eyni problemi yalnız fərqli mexanizmlərdən istifadə edərək həll etməlidirlər. Eyni zamanda, bir insanın kütləvi idmandan keçmədən peşəkar idman və ya ən yüksək nailiyyətlərə sahib ola bilməz. Bu, bir insanın idman fəaliyyəti sahəsinə "giriş" in ilk mərhələsi kimi kütləvi idmanın əhəmiyyətindən xəbər verir.

Qərb ölkələrində idman sağlam həyat tərzinə ehtiyac, əsas xüsusiyyətləri qanunauyğunluq və kütləvi xarakter olan bədən tərbiyəsi və idman proqramları ilə formalaşır. Bu proqramlardan ən məşhuru, bu gün 130-a yaxın iştirakçı ölkəni birləşdirən Beynəlxalq Kütləvi İdmanların Təşviqi Birliyinin (TAFISA) hima-

yəsində fəaliyyət göstərən "Hamı üçün İdman"dır. Proqram əvvəlcə “yüksək səviyyəli idman növlərində iştirak həddini endirmə vasitəsi və həm seçmə idman növləri, həm də əyləncə idmanlarını özündə cəmləşdirən idman həyatının formalaşan plüralist mənzərəsinin elementlərindən biri kimi düşünülmüşdür. Bu gün İdman hər kəsə yüksək səviyyədə standartlaşdırılan və kommersiyalaşdırılmış yüksək performanslı idmana alternativ olaraq baxılır. Böyük mübahisədən fərqli olaraq Azərbaycan futbolunun aşağı keyfiyyəti diqqəti özünə çəkməməyə bilməz və əsas problem beynəlxalq arenada rəqabət apara biləcək idmançıların olmamasıdır, eyni zamanda ölkənin hər bölgəsindəki futbol akademiyaların və idman məktəblərin fəaliyyətləri göstərilir.

“Hamı üçün İdman”da “nəyin bahasına olursa olsun qələbə” prinsipinin tətbiq olunduğu əsas nəticə iştirak etməkdir, nəticə deyil [10].

Lakin bu gün Qərbdə "Hamı üçün İdman", "peşəkar idmana" alternativ kimi baxılmasına baxmayaraq, əsas xüsusiyyəti - kütləvi xarakteri - idman uğurlarını ən yüksək səviyyədə əldə etməkdə həlledici rol oynayır. Konkret ölkələrdən nümunələrə nəzər salaq.

Azərbaycanda futbol akademiyasının yaradılması alman üslublu sistemlərin qurulması ilə fərqlənir. Azərbaycan Respublikası Gənclər İdman Nazirliyi tərəfindən idmanın kütləvi və peşəkar istiqamətlərinin inkişafı ilə bağlı sistematik işlərin müsbət nümunələrin axtarışı və istifadə təcrübəsini araşdırmaqdadır [1,2,4].

Azərbaycanda fəaliyyət göstərən klub rəhbərləri Kanadada buz xokkeyinin təşkilinə bənzər bir sistemə (peşəkar idmançı olmayan bir uşağın onu böyüdən komandanın azarkeşi olacağı), Alman futbolunun inkişaf proqramına (maksimum saydan seçim uşaqlar) və iqtisadi qaynaqların idmanda səmərəli istifadəsinə Amerika yanaşması. Futbol akademiyasında uşaqlara yalnız idman keyfiyyətlərini inkişaf etdirmələrinə imkan verən yaxşı bir təhsil verilməsi bir nümunə kimi istifadə edilə bilər. Beləliklə, məqalə müəllif tərəfindən araşdırılan əhalinin sağlamlığının yaxşılaşdırılmasına və eyni zamanda yüksək idman nəticələrinə nail olmağa kömək edən aşağıdakı amilləri vurğulamağa imkan verir:

- məktəb və tələbə idman sistemi vasitəsilə gənclər idmanının inkişafı, eləcə də klub sisteminin mexanizmlərindən istifadə;
- təhsil ilə ayrılmaz əlaqə;
- məktəb və tələbə idman sistemində kütləvi və peşəkar idman növlərinə ayrılmaması;
- sosial, ailə vəziyyətindən və s. asılı olmayaraq uşaqların idmanla məşğul olması üçün imkanlar;
- 16 yaşınadək peşəkar idmanda uşaq seçiminin qarşısının alınması, hər kəsə şans və fürsət verilməsi, kütləvi seçim;
- kütləvi idmana dövlət dəstəyi.

Buradan kütləvi idman və peşəkar idman növlərinin paralel inkişafından ibarət olmayan bir model çıxarmaq mümkündür. Lakin kütləvi idmanın ölkənin peşəkar klublarına və yığma komandalarına namizəd seçməyə imkan verən idman ehtiyatı olduğu şaquli şəkildə qurulmuş bir sistemdə əksini tapmalıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, belə bir sistem sağlam həyat tərzini dəstəkləyən bir mexanizm kimi idman potensialının reallaşmasına kömək edir, çünki uşaqlar üçün əvvəlcə nəyin bahasına olursa olsun qazanmaq vəzifəsi qoyulmur və onlara idmanın həyatlarının əsas hissəsi kimi lazım olması öyrədilir. Uşaqlar sadəcə idmanla məşğul olurlar və şüurlü və yetkin yaşda peşəkar bir idmançı karyerası və ya başqa bir sahədə özünü həyata keçirmək arasında seçim edirlər.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycanada kütləvi idman yarışları ilə bağlı qanunvericilik sərtləşdirilir, 2015 <https://az.trend.az/azerbaijan/society/2365122.html>.
2. 2015-2018-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı Dövlət Proqramının müzakirəsi, <https://www.mys.gov.az/mtbuat/tdbirlrdetaills/67/2015-2018-ci-illrd-azrbaycan-respublikasinda-bdn-trbiysi-v-idmanin-inkisafi-dovlt-proqraminin-muzakirsi>.
3. Bədən tərbiyəsi və idman haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu, <http://www.e-qanun.az/framework/18303>
4. “Bədən tərbiyəsi və idman haqqında” qanuna kütləvi idman tədbirləri və idman yarışları ilə bağlı əlavə və dəyişiklik edilir, https://apa.az/az/xeber/olimpiada/xeber_beden_terbiyesi_ve_idman_haqqinda_qanu_-379592
5. İdman və bədən tərbiyəsi sosial siyasətin mühüm istiqamətidir, Kütləvi idman və Azərbaycan təcrübəsi, <http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2012/sentyabr/264674>
6. Əliyev İ. *Azərbaycan idman ölkəsi kimi böyük nüfuz qazanmışdır*. Xalq qəze-ti. 2021, 10 iyun. № 119, s. 1-6. <https://fulltext.preslib.az/olimpiya/vMtE8zSu1p.html>
7. https://az.wikipedia.org/wiki/2015_Avropa_Oyunlar%C4%B1
8. https://az.wikipedia.org/wiki/Az%C9%99rbaycan_2017_%C4%B0slam_H%C9%99mr%C9%99ylyi_Oyunlar%C4%B1nda
9. Delaney T., Madigan T. *The sociology of sports: an introduction*. Jefferson, North Carolina, and London: MvFarland & Company, inc. 2009.
10. About Tafisa. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.tafisa.net> (дата обращения 24.10.2015).
11. Delaney T., Madigan T. *The sociology of sports: an introduction*. Jefferson, North Carolina, and London: MvFarland & Company, inc. 2009.

МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ МАССОВОГО СПОРТА В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Ф.Дж. Гусейнов

Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта
farhad.huseynov@sport.edu.az

Аннотация. Статья посвящена анализу модели развития массового спорта в Азербайджане. Выявлены основные проблемы соотношения массового и профессионального спорта как двух взаимосвязанных составляющих спорта. Рассмотрены принципы взаимодействия массового спорта, профессионального спорта и наиболее успешных видов спорта, а также факторы, от которых зависит развитие спорта в целом. Определена роль массового и профессионального спорта в этом развитии, отмечена важность массового спорта как первого этапа «приобщения» к сфере спортивной деятельности человека. Он обобщен на основе моделей международного опыта развития спорта. Представлен пример успешной планомерной работы по развитию массового

спорта в современном Азербайджане. Подчеркнуты факторы, помогающие улучшить здоровье населения и одновременно добиться высоких спортивных результатов. На основе этих факторов предлагается эффективная модель развития спорта в нашей стране, где массовый спорт представлен как резерв, позволяющий отбирать кандидатов в профессиональные клубы и сборные страны. Отмечается, что предлагаемая система способствует реализации спортивного потенциала как механизма, поддерживающего четкий здоровый образ жизни.

Ключевые слова: *развитие массового спорта, формирование спортивного ресурса, принципы развития юношеского спорта, юношеский и студенческий спорт.*

DEVELOPMENT OF THE MODEL OF MASS SPORTS IN AZERBAIJAN

F.J. Guseynov

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
farhad.huseynov@sport.edu.az

Annotation. The article is devoted to the analysis of the model of development of mass sports in Azerbaijan. The main problems of the ratio of mass and professional sports as two interrelated components of sports have been identified. The principles of interaction between mass sports, professional sports and the most successful sports and the factors on which the development of sports in general depend are considered. The role of mass and professional sports in this development is defined, the importance of mass sports as the first stage of "introduction" to the field of human sports activity is noted. It is generalized on the basis of the model of international experience in sports development. An example of successful systematic work on the development of mass

sports in modern Azerbaijan is presented. Factors that help to improve the health of the population and at the same time achieve high sports results are emphasized. Based on these factors, an effective model for the development of sports in our country is proposed, where mass sports are presented as a reserve that allows to select candidates for professional clubs and national teams of the country. It is noted that the proposed system contributes to the realization of sports potential as a mechanism that supports a clear healthy lifestyle.

Keywords: *development of mass sports, formation of sports resource, principles of development of youth sports, youth and student sports.*